

УДК 159.947.5:17.024.4

Соловійова Аліна Володимирівна
магістрантка кафедри психології
Кучеренко Єгор Валерійович
кандидат психологічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

Анотація. У статті теоретично проаналізовано проблему мотивації досягнення успіху в психологічній науці. На основі теоретичної моделі розвитку мотивації досягнення успіху визначено структуру цього явища, а також критерії та показники його розвитку. Встановлено, що мотивація досягнення успіху включає когнітивно-адаптаційний, діяльнісно-реалізаційний, результативно-оцінний та ціннісно-орієнтаційний компоненти. Представлено результати емпіричного дослідження мотивації досягнення успіху в дорослому віці на репрезентативній вибірці. Виявлено особливості розвитку досліджуваного явища в різних вікових категоріях дорослих. Встановлено, що найбільше мотивація в досягненні успіху виражена у дорослих від 21 до 30 років, найменше – у досліджуваних від 31 до 60, у яких натомість посилюється потреба в досягненні успіху. Мотивацію в уникненні невдач та в захисті мають переважно дорослі від 31 до 50 років.

Ключові слова: мотивація дорослого, мотивація досягнення успіху, мотивація уникнення невдач.

Актуальність дослідження. Наукова проблема полягає в тому, що мотивація досягнення успіху в дорослому віці потребує різнобічного вивчення, оскільки в будь-якій активності людини успіх є позитивним чинником як у професійному, так і в особистісному житті. В умовах деструктивних викликів сьогодення, зокрема під час війни, мотивація досягнення успіху в дорослому віці набуває особливої значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічних наукових джерелах термін «мотивація» визначається як «сукупність усіх видів спонукань: мотивів, потреб, інтересів, намагань, цілей, потягів, установок, ідеалів»; особливий процес, в якому формуються спонукання до діяльності, здійснюється вибір між альтернативними діями, регулюється і підтримується цілеспрямована активність (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук) [7, с. 54]; особистісна риса, стійке утворення, що визначає стиль діяльності (О. Захарко) [4, с. 147]; «схильність людини до певної поведінки, що враховує власні бажання,

вимоги оточення з метою адаптації до змінних умов й отримання задоволення» (О. Тринус) [9, с. 39]; «конструкт, що використовується для розуміння й пояснення причин, спрямованості та механізмів здійснення поведінки людей» (О. Тапалова) [8, с. 163]; «сукупність усіх чинників (як особистісних, так і ситуативних), які спонукають до активності (діяльності) людину» (Л. Лук'янова) [5, с. 53]; процес, за допомогою якого здійснюється цілеспрямована діяльність (David A. Cook & Anthony R. Artino Jr.) [10], «сукупність причин психологічного характеру, які пояснюють поведінку людини та визначають її основи, спрямованість, активність» (Н. Пахомова) [6, с. 227].

Терміносполуку мотивацію досягнення учені трактують як відносно стійке особистісне динамічне утворення, що починає діяти у взаємодії із ситуативними чинниками, які є предметом його аналізу (С. Занюк) [3, с. 55-59], спонукальний механізм професійної активності особистості, в якій інтегровані соціально-економічні та рефлексивно-цільові ознаки мотиваційної спрямованості професіоналізації, своєрідний механізм поведінки, який зумовлює міру її ефективності (А. Губіна) [2], динамічна система психологічних особливостей, яка змінюється відповідно до етапів професійного становлення фахівця (О. Вавринів) [1, с.344].

Мета статті полягає у теоретичному та емпіричному дослідженні особливостей розвитку мотивації досягнення у дорослому віці.

Виклад основного матеріалу. За результатами теоретичного аналізу психологічних джерел було встановлено, що мотивація досягнення успіху в дорослому віці включає такі компоненти:

1) когнітивно-адаптаційний, який охоплює здатність особистості застосовувати вміння управляти мотиваційною сферою, а також адаптувати свої мотиви до мінливих умов;

2) діяльнісно-реалізаційний, що передбачає спроможність особистості дорослого провадити будь-яку активність, зокрема діяльність у межах актуальних мотивів задля досягнення успіху;

3) результативно-оцінний компонент спрямований на оцінку результатів активності особистості й визначення рівня їх суб'єктивної успішності з урахуванням відповідності отриманих результатів мотивам цієї активності;

4) ціннісно-орієнтаційний компонент є системою ціннісних орієнтацій особистості, на основі яких вона визначає мотиви поведінки й діяльності, встановлює відповідність між бажаним і досягнутим рівнями успішності.

У межах зазначених вище компонентів нами було виділено критерії та показники мотивації досягнення успіху в дорослому віці, які представлені в таблиці 1.

Теоретична модель розвитку мотивації досягнення успіху в дорослому віці

Компоненти	Критерії	Показники
Когнітивно-адаптаційний	Адаптаційний	Адаптивність особистості
	Когнітивний	Здатність до пізнання власної мотиваційної сфери
	Власне мотиваційний	Сукупність мотивів; уміння диференціації мотивів успішної діяльності
Діяльнісно-реалізаційний	Проектувальний	Проектування успішної діяльності на основі актуальних мотивів; співвіднесення мотивів активностей із бажаним рівнем успішності діяльності
	Реалізаційний	Провадження вмотивованої діяльності задля досягнення успіху
	Коригувальний	Порівняння бажаного і досягнутого успіхів умотивованої діяльності, коригування мотивів для досягнення бажаного успіху
Результативно-оцінний	Результативний	Фіксація й визнання факту успіху діяльності
	Оцінний	Оцінка відповідності бажаного і досягнутого успіху; диференціація причин успішності /неуспішності
	Прогнозувально-перспективний	Прогнозування успішності /неуспішності діяльності; встановлення перспектив коригування досягнутого рівня успішності
Ціннісно-орієнтаційний	Ціннісний	Система цінностей особистості
	Ідейно-орієнтаційний	Провідна ідея вмотивованої діяльності, спрямованої на усіх
	Емоційно-рефлексійний	Отримання задоволення /незадоволення від успішності /неуспішності вмотивованої діяльності

В емпіричному дослідженні розвитку мотивації досягнення успіху в дорослому віці досліджуваними стали 80 осіб – співробітників компаній «YarriCorporate» та «PNN» (по 20 у кожній з чотирьох вікових груп, які представлені у висновках нижче).

У дослідженні було застосовано валідні психодіагностичні методики відповідно до компонентів мотивації: тести «Оцінка потреб досягнення успіхів» (ціннісно-орієнтаційний компонент), «Діагностика

особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса» (когнітивно-адаптаційний, діяльнісно-реалізаційний компоненти), «Діагностика особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса» (результативно-оцінний компонент).

За результатами емпіричного дослідження з'ясовано, що по 26,7 % досліджуваних мають високий і нижчий за середній рівень розвитку потреби в досягненні успіху. 16,7 % мають середній рівень розвитку потреби в досягненні успіхів. Воднораз тільки 10,0 % дорослих продемонстрували високий рівень потреб у досягненні успіхів. Порівняно із ними удвічі більше досліджуваних проявили низький рівень потреби у досягненні успіху (20,0 %). Це дає підстави стверджувати, що дорослі мають виражену потребу у досягненні успіхів, але рівень вираженості цієї потреби різний у них.

Також встановлено, що найбільша кількість досліджуваних (33,3 %) має середній рівень мотивації до уникнення невдач і захисту. Найменше опитаних (13,3 %) умотивовані на високому рівні стосовно уникнення невдач і захисту. Водночас умотивованість до уникнення невдач та захисту сприяє створенню умов для досягнення особистістю успіху, адже уникаючи невдач, захищаючись від них, дорослі збільшують свій мотиваційний потенціал. Така мотивація успішно протистоїть наявним викликам, коли людина досягає вищої результативності в своїй діяльності. Тому подальшої психокорекційної та розвивальної роботи так само потребує група дорослих, що характеризується низькою мотивацією до уникнення невдач і захисту. Більшість опитаних (33,3 і 30,0 % відповідно) проявили мотивацію до уникнення невдач, захисту на середньому та низькому рівнях.

Встановлено, що найбільша кількість досліджуваних (36,7 %) має середній рівень мотивації до успіху. Значною є кількість опитаних із низьким рівнем мотивації до успіху (26,7 %). Воднораз наявна, хоча й незначна кількість осіб, які мають занадто та помірковано високий рівень досягнення успіху (20,0 % і 16,7 % відповідно).

Проведене нами емпіричне дослідження зумовлює подальшу необхідність постійного розвитку мотивації досягнення успіху в дорослому віці різними методами, як-от: лекції, бесіди, тренінги, аутогенне тренування, психокорекція, ігри, які позитивно впливають на ціннісно-мотиваційну, поведінкову сфери особистості, а також на встановлення й реалізацію міжособистісних комунікацій в трудових колективах.

Висновки. Здійснене теоретичне та емпіричне дослідження дає підстави виокремити такі особливості розвитку мотивації досягнення успіху в різних вікових групах дорослих:

– 21-30 років – переважання нижчого за середній і низького рівнів потреб у досягненні успіху; середнього і низького рівнів мотивації

до уникнення невдач і захисту; надто високого і середнього рівнів мотивації до успіху;

– 31-40 років – переважання високого і вищого за середній рівнів потреб у досягненні успіху; надто високого і середнього рівнів мотивації до уникнення невдач і захисту; помірковано високого і середнього рівнів мотивації до успіху;

– 41-50 років – переважання надто високого і середнього рівнів потреб у досягненні успіху; надто високого і середнього рівнів мотивації до уникнення невдач і захисту; середнього і низького рівнів мотивації до успіху;

– 51-60 років – переважання нижчого за середній і низького рівнів потреб у досягненні успіху; середнього і низького рівнів мотивації до уникнення невдач і захисту; середнього і низького рівнів мотивації до успіху.

Отже, мотивація досягнення успіху у дорослому віці – різновид мотивації, пов'язаний з потребою індивіда домагатися успіхів і уникати невдач, спрямований на досягнення успіху у певній діяльності. Перспективний науковий інтерес в означеному напрямі становить розробка програм психологічної корекції та розвитку мотивації досягнення успіху в дорослому віці.

Список використаних джерел

1. Вавринів О. С. Професійна мотивація майбутніх рятувальників до діяльності в особливих умовах. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 15 лютого 2018 року). Кривий Ріг, 2018. С. 343-345.
2. Губіна А. Мотивація досягнення успіху як детермінанта професійного самовизначення студентів технічних спеціальностей: дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Луцьк, 2012. 198с.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
4. Захарко О. Внутрішня мотивація як психологічний феномен. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2008. №3. С. 143-149.
5. Лук'янова Л. Б. Особливості мотивації навчання дорослої людини. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.40 (92). С. 52-55.
6. Пахомова Н. Г. Мотивація як основа формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. *Психологія і особистість*. 2017. №1 (11). С. 223-236.

7. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2008. 400 с.
8. Тапалова О. Б. Мотивація досягнення: феномен, дослідження, проблеми. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. №4 (25). С.158-154.
9. Тринус О. Розвиток мотивації до навчання осіб третього віку. *Вісник кафедри Юнеско «неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2021. Вип. 4. С. 38-46.
10. David A. Cook & Anthony R. Artino Jr. Motivation to learn: an overview of contemporary theories. *Medical Education*, 2016: 50: 997–1014, doi: 10.1111/medu.13074